

LAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 13/1997 vp

Hallituksen esitys sotilaskurinpitolain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 28 päivänä huhtikuuta 1997 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen 40/1997 vp sotilaskurinpitolain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

Lausunto

Eduskunnan päätöksen mukaisesti puolustusvaliokunta on antanut asiasta lausunnon (PuVL 2/1997 vp), joka on otettu tämän mietinnön liitteeksi.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- vanhempi hallitussihteeri Timo Turkki, puolustusministeriö
- lainsäädäntöneuvos Jukka Lindstedt, oikeusministeriö
- osastopäällikkö Juhani Uusitalo ja poliisiylitarkastaja Jorma Toivanen, sisäasiainministeriö
- apulaisosastopäällikkö Hannu Tuomola, pääesikunta
- käräjätuomari Olli Myllykangas, Helsingin käräjäoikeus
- puheenjohtaja Henrik Söderman, Suomen Varusmiesliitto.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi sotilaskurinpitolakia niin, että arestia ei enää määrättäisi kurinpitomenettelyssä. Eräiden rangaistusten täytäntöönpanoa koskevia säännöksiä ehdotetaan tarkistettaviksi ja lakiin ehdotetaan eräitä muun lainsäädännön muuttamisesta aiheutuvia muutoksia.

Rikoslakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös poistumisrangaistuksesta.

Sotilasoikeudenkäyntilakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että sotilasoikeudenkäyntiasiana voitaisiin käsitellä myös sotilasrikoksen kanssa samalla teolla tehty muu vähäinen rikos. Lisäksi virkanimikkeet ehdotetaan tarkistettaviksi vastaamaan lainsäädännön muutoksia.

Lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa hallituksen esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

1. Laki sotilaskurinpitolain muuttamisesta

19 §. Pykälässä säädetään pidättämispäätöksen tekemiseen oikeutetuista sotilasesimiehistä ja -viranomaisista. Hallituksen esityksessä ehdotetaan pykälää muutettavaksi siten, että pidättämispäätöksen voisi tehdä myös varuskunnan varalla oleva päivistäjä. Ehdotusta perustellaan sillä, ettei pakkokeinosta päättävää henkilöä ole aina joukko-osastoissa saatavilla.

Pakkokeinolain 1 luvun 6 §:ssä säädetään pidättämiseen oikeutetuista virkamiehistä poliisin, tullin sekä syyttäjä- ja rajavartiolaitoksen osalta. Pidättämisestä päättävällä virkamiehillä on lähes poikkeuksetta oikeustieteellinen koulutus, poliisikoulutus tai siihen verrattava muu erikoiskoulutus, joka antaa tiedolliset valmiudet esitutkintaan ja rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käyttöön. Käytännössä suurimman osan pidättämispäätöksistä tekevät poliisimiehet, joilla on pitkä työkokemus ja varsin korkea virka-asema.

Valiokunnan mielestä pidättämisoikeutta ei voida oikeusturvasyistä antaa varuskunnan varalla olevalle päivistäjälle, jolta ei edellytetä oikeudellisessa päätöksenteossa tarvittavaa koulutusta tai kokemusta. Ehdotus ei ole myöskään käytännön syistä perusteltu, koska joukko-osastoissa on useita toimivaltaisia henkilöitä päättämään pidättämistä lievemmän pakkokeinon — kiinniottamisen — käyttämisestä. Kiinniottaminen voi kestää enintään 24 tuntia, joka on riittävän pitkä aika saattaa pidättämispäätös toimivaltaisen virkamiehen päätettäväksi. Näiden syiden perusteella valiokunta ehdottaa pykälän poistamista lakiehdotuksesta. Tämän vuoksi myös lain johtolausetta on tarkistettava.

25 §. Pykälässä säädetään kahdesta rikosprosessuaalisesta pakkokeinosta: takavarikosta ja etsinnästä. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi selvyyden vuoksi 3 momentti, jonka mukaan etsintänä ei pidettäisi varusmiehen varustekaapin tarkastamista.

Puolustusvaliokunta on lausunnossaan todennut, että hallituksen esityksen perusteluissa todettu säännöksen tarkoitus on selvyyden vuoksi syytä sisällyttää myös lakivaliokunnan mietintöön.

Etsintä, joka on oikeudellinen pakkokeino, on selkeästi erotettava varusmiespalvelukseen kuuluvasta, perusyksikön viikko-ohjelman mukaisesta siisteystarkastuksesta. Tarkastukseen kuuluu varusmiehen varustekaapin siisteysten tarkastaminen ja mahdollisesti myös kaapissa säilytettävien puolustusvoimien varusteiden kunnan tarkastus. Tarkastaminen ei kuitenkaan ulotu kaapissa erillään säilytettäviin varusmiehen henkilökohtaisiin esineisiin. Valiokunta ehdottaa momentin täsmentämistä, jotta säännöksen tarkoitus tulee laissa selkeästi ilmaistuksi.

3. Laki sotilasoikeudenkäyntilain muuttamisesta

8 §. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös siitä, milloin muu rikos kuin sotilasrikos voidaan tarkoituksenmukaisuussyistä käsitellä sotilasoikeudenkäyntiasiana.

Momentissa viitataan oikeudenkäymiskaaren 10 lukuun, joka on osittain kumottu uudistettaessa rikosasiain oikeudenkäyntimenettely alioikeuksissa. Valiokunta ehdottaa, että viittaussäännös muutetaan koskemaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 4 lukuun, jossa säädetään laillisesta tuomioistuimesta.

Oikeudenkäymiskaaren kumottuihin säädöksiin viitataan myös pykälän 2 ja 3 momenteissa. Momenteihin on tehtävä luonteeltaan lakitekniset viittaussäännösten tarkistukset. Valiokunta ehdottaa lisättäväksi lakiehdotukseen 2 ja 3 momentin, joissa viitataan oikeudenkäymiskaaren kumottujen säädösten sijasta voimassa oleviin vastaaviin säännöksiin. Muutosten vuoksi myös lain johtolausetta on tarkistettava.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että 2. lakiehdotus hyväksytään muuttamattomana ja

että 1. ja 3. lakiehdotus hyväksytään muutettuna seuraavasti:

1.**Laki****sotilaskurinpitolain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 25 päivänä maaliskuuta 1983 annetun sotilaskurinpitolain (331/1983) 33 §:n 2 ja 3 momentti, sellaisina kuin ne ovat laissa 652/1991,

muutetaan 1 §, 2 §:n 3 ja 4 momentti, 8 §:n 2 momentti, 9, 10 ja 12 §, 18 §:n 1 kohta, (*poist.*) 25 a §, 27 §:n 2 momentti, 36 §, 38 §:n 3 momentti, 39 §:n 3 momentti, 41, 44 ja 45 §, 45 a §:n 1 momentti ja 45 b §,

sellaisina kuin niistä ovat, 2 §:n 3 ja 4 momentti, 12 §, 27 §:n 2 momentti, 38 §:n 3 momentti, 44 §, 45 a §:n 1 momentti ja 45 b § mainitussa laissa 652/1991, (*poist.*) 25 a § laissa 1259/1988 sekä 36 § ja 39 §:n 3 momentti laissa 374/1990, sekä

lisätään lakiin siitä mainitulla lailla 1259/1988 kumotun 23 §:n tilalle uusi 23 § ja 25 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi mainitussa laissa 1259/1988, uusi 3 momentti sekä mainitulla lailla 374/1990 kumotun 40 §:n tilalle uusi 40 § seuraavasti:

1, 2, 8—10, 12 ja 18 §
(Kuten HE)

19 §
(*Poist.*)

23 §
(Kuten HE)

25 §

— — — — —
Etsintänä ei pidetä asevelvollisuuslain taikka naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetun lain perusteella palveluksessa olevan käyttöön luovutetun varustekaapin *siisteyden ja kaapissa säilytettävien puolustusvoimien varusteiden kunnan tarkastamista.*

25 a, 27, 36, 38—41, 44, 45, 45 a ja 45 b §
(Kuten HE)

Voimaantulosäännös
(Kuten HE)

3.

Laki

sotilasoikeudenkäyntilain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 25 päivänä maaliskuuta 1983 annetun sotilasoikeudenkäyntilain (326/1983) 8 § (poist.),
10 §:n 1 momentti ja 21 §, sellaisena kuin niistä on 8 § osaksi laissa 709/1991, seuraavasti:

8 §

Jos sotilasta tai muuta rikoslain 45 luvun alais-
ta henkilöä syytetään sekä sotilasoikeudenkäyn-
tiasiana käsiteltävästä rikoksesta että muusta ri-
koksesta, saadaan ensiksi mainittua rikosta kos-
keva syyte tutkia siinä tuomioistuimessa, joka on
oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain
(689/1997) 4 luvun mukaan toimivaltainen käsit-
telemään jälkimmäistä muuta rikosta koskevan
syyteen, jos se asian laadun, selvityksen esittä-
misen tai muun erityisen syyn takia on tar-
koituksenmukaista. Jos muu kuin sotilaso-
ikeudenkäyntiasiana käsiteltävä rikos on tehty
samalla teolla sotilasoikeudenkäyntiasiana käsi-
teltävän rikoksen kanssa ja rikos on sotilas-
oikeudenkäyntiasiana käsiteltävään rikokseen
nähdessä vähäinen ja jos rikoksia koskevien syyt-
teiden käsitteleminen yhdessä on tarkoi-
tuksenmukaista, voidaan myös muuta kuin soti-
lasoikeudenkäyntiasiana käsiteltävää rikosta
koskeva syyte tutkia tämän lain mukaisessa jär-
jestyksessä.

Milloin kaksi tai useampi henkilö, joista joku
ei ole sotilas tai muuten rikoslain 45 luvun alai-
nen, on syytteessä osallisuudesta 2 §:ssä tarkoi-
tettuun rikokseen, saadaan asia 1 momentissa
säädettyin edellytyksin tutkia kaikkien kohdalta
siinä tuomioistuimessa, joka on oikeudenkäyn-
nistä rikosasioissa annetun lain 4 luvun mukaan
jonkun osallisen osalta toimivaltainen. (Uusi 2
mom.)

Tuomioistuin, jonka toimivalta määräytyy tä-
män pykälän mukaan, käsittelee asian säännön-
mukaisessa kokoonpanossaan. Sen toimivaltaa
määrättäessä ei sovelleta, mitä oikeudenkäynni-
stä rikosasioissa annetun lain 4 luvun 11 §:ssä sää-
detään. (Uusi 3 mom.)

10 ja 21 §
(Kuten HE)

Voimaantulosäännös
(Kuten HE)

Helsingissä 16 päivänä lokakuuta 1997

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Henrik Lax /r
vpj. Matti Vähänäkki /sd
jäsen. Sulo Aittoniemi /kesk
Juhani Alaranta /kesk
Janina Andersson /vihr
Toimi Kankaanniemi /skl
Juha Karpio /kok
Pekka Kuosmanen /kok

Annika Lapintie /vas
Kari Myllyniemi /kesk
Reino Ojala /sd (osittain)
Markku Pohjola /sd
Heikki Rinne /sd
Pekka Saarnio /vas
Jukka Tarkka /nuors.

PUOLUSTUSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 2/1997 vp

Liite

Hallituksen esitys sotilaskurinpitolain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Lakivaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on lähettäessään 28 päivänä huhtikuuta 1997 hallituksen esityksen 40/1997 vp sotilaskurinpitolain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi samalla määrännyt, että puolustusvaliokunnan on annettava asiasta lausuntonsa lakivaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- vanhempi hallitussihteeri Timo Turkki, puolustusministeriö

- lainsäädäntöneuvos Antti Pihlajamäki, oikeusministeriö
- apulaisosastopäällikkö Hannu Tuomola, pääesikunta
- kapteeni Ensio Mäntysalo, Tykistörikaati
- puheenjohtaja Henrik Söderman, Suomen Varusmiesliitto.

Lisäksi valiokunta on saanut esityksestä sisäasiainministeriöstä rajavartiolaitoksen esikunnan kirjallisen lausunnon.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan sotilaskurinpitolain arestia koskevia säännöksiä tarkistettaviksi niin, että ne olisivat sopusoinnussa perusoikeusuudistuksen yhteydessä muutetun hallitusmuodon 6 §:n 3 momentin kanssa. Lakia ehdotetaan muutettavaksi niin, että arestia ei enää määrättäisi kurinpitomenettelyssä. Tuomioistuimien voisi kuitenkin edelleen tuomita arestia. Eräiden rangaistusten täytäntöönpanoa koskevia säännöksiä ehdotetaan tarkistettaviksi ja lakiin ehdotetaan eräitä muun lainsäädännön muuttamisesta aiheutuvia muutoksia.

Rikoslain 45 luvun 25 §:n säännökseen, joka koskee luvatonta arestista poistumista sekä muun poistumisrajoituksen tai poistumiskiellon

rikkomista, ehdotetaan sisällytettäväksi myös poistumisrangaistus. Rikoslain nykyisen sanamuodon mukaan poistumiskieltoalueelta luvatta poistuminen on kriminalisoitu vain silloin, kun asianomaiselle on määrätty poistumiskielto, mutta ei silloin, kun hän suorittaa poistumisrangaistusta.

Sotilasoikeudenkäyntilakia ehdotetaan muutettavaksi niin, että sanotussa laissa tarkoitettussa järjestyksessä voitaisiin käsitellä myös sotilaskokoksen kanssa samalla teolla tehty muu vähäinen rikos.

Lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Sotilaskurinpitolaki

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan arestirangaistusta pidetään sotilaskurinpitomenetellessä määrättävistä seuraamuksista tehokkaimpana ja muista seuraamusvaihtoehdoista poikkeavana. Kuitenkin, kuten hallituksen esityksessäkin on todettu, arestirangaistusten osuus kurinpitomenetellessä määrättyjen seuraamusten kokonaismäärästä oli vuonna 1995 ainoastaan 2,6 prosenttia. Toisaalta voidaan todeta, että tuomioistuimien voisi jatkossakin tuomita arestia. Myös nykyisin rangaistun itsensä on mahdollista saattaa asia tuomioistuimen käsittelyyn. Asia on tosiasiallisesti ratkaistu jo hallitusmuodon perusoikeussäännöksiä uudistettaessa. Valiokunta pitääkin ehdotetun muutoksen merkitystä käytännössä varsin vähäisenä. Samassa yhteydessä kurinpitojärjestelmään sisältyvien eräiden muiden rangaistusten — poistumiskiellon ja poistumisrangaistuksen — ei ole katsottu olevan ristiriidassa hallitusmuodon kanssa huolimatta siitä, että nekin sisältävät jonkinasteisen vapauden menetyksen.

Valiokunta toteaa, että arestin jääminen tuomioistuimessa määrättäväksi vähentää arestirangaistuksen merkitystä rangaistusmuotona. Ongelmia saattaa ilmetä myös arestirangaistusten täytäntöönpanossa ja varusmiehet joutuvat palvelusajasta riippuen erilaiseen asemaan. Asian saattaminen käsittelyyn syyteasiana tuomioistuimessa, mahdollisuus tyytymättömyyden ilmoittamiseen, valitusajaksi sekä mahdollisen valituksen käsittely hovioikeudessa merkinnevat etenkin lyhyemmän palvelusajan kyseessä ollen, ettei arestirangaistusta ehditä panna täytäntöön ko. palvelusajana. Tilanteessa, jossa palvelusaika ei enää jatku, on tosin mahdollista muuntaa arestirangaistus maksuksi.

Esityksessä on lähdetty siitä, että kurinpitosakon rahamäärä olisi reserviläisellä ja varusmiehellä markkamäärältään sama. Reserviläisen kurinpitosakko saattaisi siten eräissä tapauksissa olla hänen tuloihinsa nähden markkamäärältään hyvin vähäinen. Toisaalta on saadun selvityksen

mukaan otettava huomioon, että esimerkiksi kertausharjoituksiin liittyvien laiminlyöntien kurinpitoseuraamukset ovat yleensä muuta kuin sakkoa.

Uutena sääntelynä sotilaskurinpitolakiin ehdotetaan kiinniottamisen yhteydessä toimeenpantavaa turvatarkastusta koskevaa säännöstä. Säännös vastaa poliisilaissa olevaa vastaavaa säännöstä; kiinniottamisen ja pidättämisen yhteydessä poliisilla on oikeus tarkastaa henkilön varmistamiseksi, ettei tällä ole hallussaan esineitä tai aineita, joilla hän voi vaarantaa säilyttämisen taikka aiheuttaa vaaraa itselleen tai muille. Vaaralliset esineet ja aineet on otettava tarkastetavalta pois. Ne on kuitenkin palautettava vapaaksi päästämisen yhteydessä, jollei siihen ole lain mukaan estettä. Sotilasviranomaisten osalta turvatarkastuksia koskevat säännökset ovat puuttuneet ja uutta säännöstä onkin siten pidettävä tarpeellisenä.

Hallituksen esityksessä on todettu vakiintuneesti katsottavan, että varusmiespalvelusta suorittavan henkilön käyttöön luovutetun kaapin siisteyttä voidaan tarkastaa. Kaappi on esityksen mukaan tarkoitettu puolustusvoimien varusteiden säilyttämiseen. Sen tarkastamiselle ei siten voida asettaa samoja vaatimuksia kuin pakkokeinolaissa asetetaan etsinnälle. Sotilaskurinpitolain 25 §:ään ehdotettava täsmennys lieneekin asianmukainen siltä osin kuin se liittyy puolustusvoimien varusteisiin ja nimenomaan varuste-kaapin siisteyden tarkastamiseen. Tätä puoltaa sekin, että valiokunnan saaman selvityksen mukaan 25 §:n täsmennyksellä on tarkoitus ainoastaan säännöstää nykyinen käytäntö. Mikäli ”tarkastaminen” on tarkoitus rajoittaa koskemaan vain siisteystarkastusta nykyisillä rajoituksilla, on tämä selvyiden vuoksi tarpeen kuitenkin todeta mietinnön perusteluissa.

Käytännössä varustekaapeissa säilytetään myös siviiliomaisuutta. Siviiliomaisuus säilytetään erillisellä hyllyllä tai laatikossa, eikä se nykyisellään kuulu siisteystarkastuksen piiriin. Tästä on saadun selvityksen mukaan aiheutunut eräitä käytännön ongelmia. Silti uudellakaan säännöksellä ei ole tarkoitus muuttaa käytäntöä

tältä osin. Siviiliomaisuuden osalta yksityisyyden suojan voidaan katsoa olevan erilainen kuin puolustusvoimien varusteiden osalta. Rikosepäilyn kyseessä ollen voidaan myös siviililaatikon sisältö tarkastaa, mitä valiokunta pitää asianmuksena.

Puolustusvaliokunta kiinnittää lakivaliokunnan huomiota sotilaskurinpitolain ehdotettuun 25 a §:ään, jossa puhutaan moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettajalle tai muussa rikoslain 23 luvussa tarkoitettussa tehtävässä toimivalle henkilölle tehtävästä kokeesta. Lakivaliokunnan käsiteltävänä on parhaillaan rikoslain 23 luvun muuttamista koskeva hallituksen esitys (HE 32/1997 vp), joka toteutuessaan merkitsee myös muita liikenne rikoksia kuin liikennejuopumusta koskevien rangaistussäännösten sisällyttämistä rikoslain 23 lukuun. Uusi luku koskisi yleisesti tienkäyttäjää eli jokaista, joka kulkee tiellä tai on tiellä olevassa ajoneuvossa. Mikäli em. rikoslain muutos tulee voimaan ennen sotilaskurinpitolain muutosta, on huolehdittava siitä, että sotilaskurinpitolain 25 a §:ssä viitataan nimenomaan liikennejuopumusta koskeviin rikoslain 23 luvun pykäliin.

Rikoslaki ja sotilasoikeudenkäyntilaki

Rikoslakiin ehdotettavien muutosten osalta puo-

lustusvaliokunta ei ole havainnut mitään huomautettavaa.

Esitykseen sisältyvällä sotilasoikeudenkäyntilain muuttamista koskevan lakiehdotuksen 8 §:n säännöksellä on valiokunnan saaman selvityksen mukaan erityisen tärkeä merkitys rajavartiolaitoksen toiminnan kannalta. On perusteltua, että rajavartiolaitokselle nykyisin keskeisesti kuuluvissa maahantulo- ja maastalähtövalvontatilanteissa mahdollisesti tapahtuvat virheet voidaan käsitellä sotilasoikeudenkäyntilaisissa säädettyssä tuomioistuimen kokoonpanossa. Syytteeseen johtavissa tapauksissa käsittely tapahtuisi ilman nyt esillä olevaa muutosta yleisessä rikosasiain oikeudenkäyntimenettelyssä, jossa syytteessä olevan rajavartijan osalta ei olisi kaikissa tapauksissa riittävää asiantuntemusta arvioida sotilasesimiehen antaman käskyn tai määräyksen vaikutusta.

Lausunto

Edellä esitetyn perusteella puolustusvaliokunta esittää kunnioittaen lakivaliokunnalle lausuntoon,

että lakivaliokunta mietintöä laatiessaan ottaa huomioon, mitä tässä lausunnossa on esitetty.

Helsingissä 16 päivänä syyskuuta 1997

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Kalevi Lamminen /kok
vpj. Jaakko Laakso /vas
jäs. Reijo Kallio /sd
Antero Kekkonen /sd
Ossi Korteniemi /kesk
Maija-Liisa Lindqvist /kesk

Raimo Mähönen /sd
Tuija Nurmi /kok
Erkki Partanen /sd
Matti Ryhänen /kesk
Raimo Tiilikainen /r
Jorma Vokkolainen /vas.

